

Landskap: Småland Upptecknat av: E. Johansson
A. Holmström
Härad: S. Möre Adress:
Socken: Vissefjärda Berättat av
Uppteckningsår: 1933 Född år i

Uppteckningen rör

Vid avtalslösen till Sjödans

Om tjänstefolk och arbete

Skriv endast på denna sida!

19

19 sid.

4706

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

Om tjänstefolk och arbete.

När man skulle sta och stä sig, skulle det mest vara vid Sillhövda, söndagen efter Olsmässa. Det kallade de för städda'n. Första gången jag städde mig till piga, då gjorde mor min det hos en bonde strax intill, så vi behövde inte gå till Sillhövda då. Vi begärde 20 kronor, men bonden var snål, och han prutade ner det till 18 kronor för ett helt år, och det fick vi gå med på, för vi hade det fattigt. Ja, så skulle jag få lite linntyg och ett par strumpor och ett par skor också. Jag var då bara 16 år.

Annars gick de till städdagen i Sillhövda. Dit kom de från hela Vissefjärda och Algutsboda och Gullabo och

4706

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

och alla socknar runt omkring, och där lät de städja sig. Var det då bra drängar och pigor så visste ju bönderna det i förväg, för de gick alltid och frågade ut och spionerade långt i förväg, och se'n på städerna också gick de och frågade och frågade. Det skulle vara så förstås, så att ingen märkte det, men det var ju lätt att förstå. Och se'n gick ju tjänstefolket och språkade sinsemellan, och de visste rätt väl hurdana husbondefolkerna var både där och där. På det stället, mente de, är maten bara sillarunpor sju dagar i veckan, och på ett annat ställe var husbonden så'n, att han ställde klockan en halv timme före, för att han skulle få upp tjänstefolket i otte. Så det var ju lite svårt för en del att få folk, men hade de väl ställt sig hos sådana fick de lov att vara kvar, för en som hade rynt från sitt husbondfolk, den var inte mycket värd, och

4706

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

sen var det straffbart. Och inte fick han någon plats heller. Och inte var det just någon, som gjorde det heller. Men det var ju en skam för ett sådant husbondfolk också.

När de se'n var komna ner till Sillhövda, så gick bönderna där och tittade på tjänstefolket, och när de då fick fatt på den, som de redan hade utsett, så tog de den avsides och så blev det ett dividerande om lönen, och så prutade bonden, för snåla har bönderna varit i alla tider. Så fick én följa med till deras vagn, och där hade de spendering. Ett krus med brännvin hade bonden alltid med, och hans hustru hade en eller ett par pannekakor och så'nt, och när drängen hade fått ett par, tre supar, så fick bonden honom fast för det mesta och till det pris, som han hade bjudit. Och pigan hon fick sig också lite brännvin, för det var inte ovanligt, att de drack också

4706

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

lite. T.o.m. när de gick till kyrkan, hade de en liten flaska i lomman, som de tog en klunk ut, när de var lite trötta av vägen. Och så fick de av förningen förstås, och så hade de fått sina tjänare. Ja, förstås, orlovssedel. fick man ju lämna dem från det ställe, där man tjänat sist, innan man blev antagen. Så fick man städja - en dräng en krona eller så, pigan 50 öre.

Lönen var lite olika, men en 40 kronor för en dräng var det vanliga, när jag var ung. En bra dräng kanske t. o.m. fick 50 kronor, men det var sällsynt. Så skulle han ha ett par stövlar, lönastövlar de kallade, och två par strumpor och en skjorta och fri tvätt.

Pigan fick 20 - 30 kronor och sen lite lintyg och ett par skor och ett par strumpor. Hon kunde få kläder till och med, men då blev lönen mindre. Det kunde de jämka på. Se'n

4706

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

fick de också så lite lin hos bonden - 14 skålpund. Och
drängen fick så en skäppa havre eller sätta potatis på ett
skäppeland eller vad han ville använda det till.

Se'n ingick det också två eller tre marknadsdagar
fria. Det var Eringsboda marknad och Eriksmåla och Gullabo
och så en auktionsdag. Då var det festligt se, och då skull
ungdomen dit och roa sig med dans och så. Och så ingick det
också frivecka mellan den 24 september och 1 oktober,
när tjänstetiden utgick.

Städdagen var en riktig festdag - utom för dem, som
inte blev stadda kanske, för de hade det inte lätt med att
få plats sedan. Möjligtvis om någon fick förhinder att ta
platsen, som han redan hade bestämt sig för, då kunde den
få komma i stället. Men den dagen roade de sig. Ungdomen
hade med sig kryddkvastar, som de bytte med varandra,

pojkar och flickor. Och så träffades de och bekantade sig med varandra den dagen, för det gick lätt och obehindrat då, Även om de aldrig hade sett varandra förr. Men se'n var det ju så, att/le blev fulla, när det led fram på eftermiddagen, och då skulle de alltid slåss - brännvin och slagsmål var det vanliga, vad det se'n var. Och då kom allt gammalt groll fram, och då skulle blekinga och smålänningar ihop och slåss, och eftersom det var i Blekinge, så var det inte gott att vara smålänning. De slungade sten på varandra och så hade de blydaggjar och bettonger och annat och slogs med, och en del kom som invalider därifrån och blev aldrig nånsin mer bra.

Ja, så fördes där förstås en hop spektakel. En del var så illmariga, att de gick och städde sig folk bara på skämt. De gav den en 25-öring i städja, och se'n var det gjort.

4706

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

Jag vet det var en skräddare härifrån, som var i Sillhövda en städtag, och kom ditåkande som en vanlig bonde med skjuts. Sen gick han omkring där och lagade så han fick tag på en pojke eller flicka, som han visste var långt ifrån, och se'n städde han den och gav en 25-öring i städja och lovade så bra lön och bra villkor, att de tóg det utan vidare. Och så höll han på och städde den ene efter den andre tills han hade en sju, åtta stycken. Och de trodde ju blint på honom. Se'n när den förste oktober kom, och de skulle gå till sin plats, så hade han lurat iväg en uppåt Algutsboda och de som var långt uppifrån i Rödeby Småland långt ner i Blekinge, men det hade han ju fått tilltal för, om de hade anmält det. Men jag tror, han fick stryk för det, och det var nog inte bättre än annat straff.

4706

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

? 8

Se'n den 1 oktober skulle man tillträda sin plats,
och då fick man börja och träla och slita ett år för sin
lilla lön. På höstarna, när man inte hade så mycket att
göra ute, var det så mycket mer inne. Drängarna var uppe
och trask otta från 3 - 4 på morgnarna och hade gärning
med det - för det var ju med slaga - till jul. Och pigan
hade lagår'n. Hon fick måka också, och det var tyngre
att vara piga då, när en skulle häva dynga, när de det
körde och hö i höbärgningen. Och om kvällarna var det
också att göra. Då skulle det spinnas, och karlarna hade
sin slöjd. Ibland var de väl ute i bodarna och gjorde
sådant, men när det blev kallt och ruskigt kom de in
med allt sitt skräp i huset. De talde skoffor och yxskaft
och spadskäft och skovlar och laggade kärl och grötskedar
och allt, som tänkas kan. Och så om de hade barn, så fick

de stå och hålla ljusstickorna tills de blev trötta. Annars kåde de dem i hål i väggarna. Det hörde till karlarnas göra att göra lysestickor också. Se'n torkades de och lades upp i skrumpen bakom spisen. Och de fick sitta med sådant till fram emot tio - då var det läggdags.

Se'n fortgick arbetet framemot jul, till tre dagar före jul. Då skulle karlarna ha sitt utearbete klart, och det var bara mindre saker, som de skulle göra. Fruntimmerna fick då nog med att brygga och baka och sådant, och det skulle vara klart allt klockan 12 julaften. Då började julen riktigt och sedan höll det på till tjugondedag Knut. Under den tiden var det lindrigare med arbetet, och då hade man mycket roligt. Då var det dans och galenskaper överallt i gårdarna för ungdomen. Efter 20 dagar började det se'n igen med arbetet som vanligt.

Slåttern var en bråd tid. Då skulle manfolket upp vid två- eller tretiden och börja slå, och fruntimerna hade korna, och sedan vid sex skulle de ut och räfsa, vad de andra hade slått. Och så höll det på en tid framåt. När slåttern var slut, blev det slättergille eller slätteröl, de kallade. Då var det lite festligare med vitgröt och bättre mat och då sköt de och spelade och dansade till långt fram på natten.

Och var det mycket arbete, så var det också mycket roligt med. Gillen var det många, och se'n tog man emellan också.

Ett var att "gå på ledigt". Det var när husbondfolket var bortrest på kalas, på bröllop eller begravning. Det varade ju förr i tre eller fyra da'r ibland, t.o.m. i en hel vecka, och då skulle ju tjänarna vara hemma och

4706

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11

se om huset. Och när då husbondfolket väl var iväg, kom där hela flockar med pojkar och flickor dit och hade dragspel eller fiol eller något annat instrument med, och de trängde sig in i storstugan, och de skulle ha förtäring. Var det nu snälla husbondfolk, hade de ju satt undan till det, för det var ju alltid sed, att ungdomen kom vid sådana tillfällen. Och annars lagade de så de fick ändå, de främmande. Brännvin hade de själva med sig. Se'n blev det ett festande och ett levande och ett dansande hela natten igenom, och ibland var de så fulla pojkar och flickor, att de inte visste, vad de gjorde. Ibland blev det riktiga slagsmål, så det var inte alltid så trevligt; och minst trevligt var det för dem, som skulle rödja upp efter dem.

Och så var det marknadsdagarna. Till Eringsboda och Eriksmåla skulle alla iväg, det hörde till avtalet. Då

4706

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12

fick man sig en pannekaka och en halv tjug rågkringlor med som väghost, och det brukade de alltid bjuda varandra på, när de kom fram till marknaden.

Och så hade man en auktionsdag, och där var alltid en massa spektakel. De bjöd, drängar och sådana, som inte hade ett öre, och där skojades värre. Se'n blev där dans och så'nt efteråt, och så söp de och så slogs de. Det slog aldrig fel på de auktionerna, jag var med på.

Se'n när det led fram emot hösten var skörden inne. Då rosk de upp sitt lin. På dagen fick pigan vara med och ryska upp bondens lin, sitt fick hon ryska i mån-sken. Ja, hon behövde ju inte göra det ensam, för där kom alltid en hop med pojkar och hjälpte en, för de ville ha traktering förstås, och det fick en ge dem, annars blev det inte väl.

4706

När se'n linet skulle brätas, var det också mycket att göra. Då hade de en bråtugn eller en basta, det är olika på olika gårdar, där de torkade linet. När det se'n brätades, kom alltid karlarna till och hjälpte till. Det var hela gårdens manfolk, och då var det ett litet brätöl. Och då skämtades det under bråtningen. De drog galna historier, de gissade gåtor och den ene kunde ett och den andre ett annat. Och så var det kaffe och brännvin och dansades och skämtades gjorde det på alla vis. Det var roligt för hela gården / byn/ det när linet brätades.

Byköl var ett de hade. Det var när de bykte, och det var för det mesta på hösten, närmast strax innan tjänstefolket flyttade, då skulle det vara rent. Det var arbetssamma där det med tvätt och se'n kom bykning på nätterna. En natt, en dag och en natt till var inte ovanligt att

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13

4706

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14

man fick stå och häva varm lut på karet, och det var styvt. Men på kvällarna kom där alltid ungdom och hjälpte till och var se'n med hela natten och hjälpte till var sitt bete med att ösa. Då bestod alltid husbondefolket med lite förtäring, kaffe och brännvin och lite att äta för övrigt, och se'n roade man sig på vanligt sätt. Alltid var det någon, som hade spel med sig och då blev det dans och så gissades det gåtor och skämtades och sjöngs visor. Det var det för det mesta någon, som kunde många, och så dracks det förstås med och brottades gjorde de, och se'n kunde det bli slagsmål av, och det var inte alla byköl, som var så trevliga till slut, för att de jämt skulle supa och slåss. Ja, så fick de ju ösa också, och det byttes de till att göma, så det blev inte så styvt för någondera av dem just.

4706

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

Innan de flyttade skulle tjänstefolket ha gjort kvastar också för hela året som följde efter. Drängen skulle göra sex stora, två för stallet och fyra för logen. Och så en ugnsraka. Pigan skulle göra tolv mindre. De hade de att sopa inne med. Det var på den tiden, de hade risat på golvet, så det gick inte att ha finare doningar. Det gjorde en del själva ensamma. Andra köpte kvastar av gamla gummor eller gubbar, som gjorde sådana, och det gjorde jag flera gånger. Men det vanligaste var nog, att de gjorde ett kvastöl, de kallade. Då gjorde de så, att de sköt ihop pojkarne en 50-öring och flickorna en 25-öring var, och så köpte de in lite för dem, brännvin och kaffe och lite att äta. Och se'n skaffade de var och en björke till kvastarna, så de hade till den kvällen, de skulle ta itu med arbetet. Då samlades hela byns tjänste-

4706

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16

folk på ett ställe, där det var bra med utrymme. Se, var by hade sitt öl. Var det stora byar fick de dela upp sig och i små byar slog de ihop. Se'n börjades där ett gullt liv. En stund arbetade de, och se'n var det att upp och dansa. Och åt den, som skötte dragspelet fick de förstas göra hans kvastar. Och så skämtades det och ~~mex~~ så söps det och festades och dansades och arbetades med för all del. Och det höll de på med till fram på morgonen. Och då var man så trött, så man knappt orkade röra på sig.

De sista veckorna, man se'n hade hos sitt husbondfolk, var arbetsamma. Då var det så mycket, som skulle göras. Snyggt skulle där bli och rent - byken var då- och så skulle där bakas, så man hade fullt upp att göra och var glad att det var över, när den 24 kom och man hade tjänat ut, och man skulle få sin lön.

4706

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17

När den 24 september kom, fick man sin frivecka, antingen man hade stätt om sig på samma ställe eller ville byta om. Den varade till den 1 november. Somliga tog förstås inte ut den utan arbetade hela den veckan med, men det fick de extra för. Förutom lönen brukade man då alltid få skön, de kallade. Det var olika på olika ställen berående på omfjet var en snäll husmor och också beroende på om tjänaren hade skött sig bra. Då kunde det bli mycket över, om det ville sig. Men två pannkakor, tjugo rågkringlor och en kaka bröd var det vanliga. Ibland blev det en liten ost också kanske och flera kakor av olika sortet. Ett skålpund ull kunde en husmor skicka med, men då blev det mindre med kakor. Det var jag med om. Ja, så hade jag också fått spinna mitt lin, när det blev lite ledigt med tiden.

4706

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18

Och så drog man då iväg med sina knyten var på sitt håll. Det hade varit styvt, och man hade fått tråla i ett, men hur det var, var man fäst vid sitt husbondefolk och många gånger, var det lite svårt att skiljas vid dem, och vid djur och så, fäste man sig ju också. Och så var det så på den tiden, att tjänaren också tyckte om, att det gick väl för hans husbonde, det var hans ära och hans glädje med. Och se'n var det nog mer arbetsglädje med, för den delen.

Men hur det var, så var det också roligt att komma hem till de sina, som man knappt inte hade sett på hela året. Och de som var hemma, tyckte det var roligt att få se en också. Och så hade man ju så mycket gott med sig. Må tro det var en händelse i ett fattigt torpställe, när en flicka kom hem med en femten kronor och hade mat med

4706

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

sig. Då blev det fest.

Och se'n träffades också ungdomen under den veckan och hade sina gillen. Då skulle de smaka på varandras kakor, och då dansades det och talades om hur de hade haft det. När en då hörde på, kunde en förundra sig över att någon människa städde sig och inte heller svält ihjäl - så talades det. Men den 1 oktober var friveckan slut, och då var det samma igen för ett år.